

Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW) KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN

[Review of] Paul van der Steen, De ongehoorde helft. Een eeuw vrouwenkiesrecht (Amsterdam 2019) en Monique Leyenaar, Jantine Oldersma en Kees Niemöller, De hoogste tijd. Een eeuw vrouwenkiesrecht (Amsterdam 2019).

van der Steen, M.W.F.

published in

Historica

2019

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in KNAW Research Portal](#)

citation for published version (APA)

van der Steen, M. W. F. (2019). [Review of] Paul van der Steen, De ongehoorde helft. Een eeuw vrouwenkiesrecht (Amsterdam 2019) en Monique Leyenaar, Jantine Oldersma en Kees Niemöller, De hoogste tijd. Een eeuw vrouwenkiesrecht (Amsterdam 2019). Van politieke bacteriën en een rode kakelkip. Honderd jaar vrouwenkiesrecht in twee publicaties. *Historica*, 42(2), 80.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the KNAW public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the KNAW public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:
pure@knaw.nl

der Steen voor het individu. Hij schreef een vlot leesbaar boek, gebaseerd op onderzoek en literatuur. Helaas ontbreken voetnoten, waardoor de vindplaats van mooie anekdotes of fraaie uitspraken soms onduidelijk blijft. Via de biografische invalshoek belicht hij steeds 'een eerste vrouw' in diverse politieke gremia en plaatst haar in een breder kader. Omdat

oor het lokale en provinciale niveau levert stukken over bekende pioniers als Suze Carry Pothuis-Smit ook verhalen op over vrouwen. Een nabeschouwing waarin hij maakt van een eeuw vrouwelijke politieke eekt echter.

'eersten' was commissaris van de koningin tuis, benoemd in 1974. Zelfs koningin Julia gewild dat er nu eindelijk eens een vrouw provinciale post terecht kwam. Het werd eens de toenmalige minister van Binnenlandzelm de Gaay Fortman, hoefde men hier naging te zijn voor openbare ordeproblemen. De lingsacties had hij niet voorzien....

g van mijn eigen onderzoek naar de eerste gemeenteraden besteedt Paul van der dacht aan Willy Hofman-Poot en Stiena s, de eerste wethouders in 1919 in respeczaan en Valkenburg. Ruypers-Erens werd direct loco-burgemeester. Opmerkelijk is n waren door de mannelijke inwoners van op een moment dat ze als gehuwde vrouandelingsonbekwaam waren. Net als Ruyvam de eerste vrouwelijke burgemeester rs-Beliën uit een politieke familie. Ze versturen van haar gemeente Oost-, West- en met het ouderschap in een gezin en wilde an dit 'grote huishouden' zijn. (77)

gaat het om kleine aantallen en daarbij rafische aanpak. De portretten van Paul van beknopt en smaken naar meer. Ze laten rste vrouwen niet alleen over veel politiek ok over een enorm doorzettings- en incasgen moesten beschikken. Hun kwaliteiten

maar ook een Haagse prostitutiezone. Senator Carrie Pothuis-Smit werd beschimpt als "rode kakelkip" en collegae die vrouwelijke politici weigerden een hand te geven waren niet uitzonderlijk.

De vrouwen in het boek van Paul van der Steen waren vrijwel allemaal politiek actief in de periode tussen het verwerven van het passief vrouwenkiesrecht en de publicatie van *Het onbehagen bij de vrouw* van Joke Smit in 1967. Dit waren volgens Leyenaar, Oldersma en Niemöller 'huisvrouwen-politici'. Zij moesten hun politieke strategieën afstemmen op wat in hun tijdsgewricht kansrijk was. Anders dan feministische politici uit de jaren zeventig geloofde de eerste minister Marga Klompé in de weg van de geleidelijkheid. "Het duurt een hele tijd voordat je de mentaliteit ombuigt. Als er maar steentjes worden gelegd", zo verklaarde zij. (Van der Steen, 106) En de eerste vrouwelijke staatssecretaris, Anna de Waal, sprak over hun rol als "zuurdesem in het brood". Van de buitenkant niet zichtbaar, maar ondertussen wel het brood laten rijzen.

Deze politici lieten overtuigend zien dat het passieve kiesrecht vrouwen voor het eerst zichtbaar maakte op plekken die met politieke macht waren verbonden en zij versterkten langzaam maar zeker de positie van vrouwen. Onder meer zorgde Jo Westerman ervoor dat het burgemeestersambt voor vrouwen werd opengesteld. De versterking van de juridische positie van gehuwde vrouwen was eveneens aan de inzet van vrouwelijke parlementariërs te danken. Zo maakt Paul van der Steen duidelijk dat het passieve vrouwenkiesrecht betekenisvol was waar Leyenaar, Oldersma en Niemöller aantonen dat het actieve kiesrecht niet voor ingrijpende politieke verschuivingen zorgde.

Tot slot. De herdenking van honderd jaar vrouwenkiesrecht heeft weinig nieuw onderzoek opgeleverd. Juist omdat relevante literatuur vaak van oudere datum is, de theorievorming over gender is verfijnd en omdat bronnenmateriaal zoals kranten en parlementaire handelingen nu eenvoudig digitaal doorzoekbaar is, was dit een uitgelezen gelegenheid om nieuw onderzoek te stimuleren. Zoals Jeroen de Wildt elders in dit nummer aantoonde, heeft de stuurgroep die de herdenking heeft voorbereid, hier een gouden kans laten liggen. ///

Monique Leyenaar, Jantine Oldersma en Kees Niemöller, *De hoogste tijd. Een eeuw vrouwenkiesrecht* (Amsterdam 2019) 301 pagina's

Paul van der Steen, *De ongehoorde helft. De eerste vrouwen op het politieke pluche* (Nijmegen 2019) 153 pagina's

Margit van der Steen is universitair docent (Universiteit Leiden) en managing director van de landelijke Onderzoeksschool Politieke Geschiedenis (KNAW Huygens